

کار ایران
بیت
با خدا

سرشناسه	: بهار، محمد تقی، ۱۲۶۵ - ۱۳۳۰ .
عنوان و نام پدیدآور	: کار ایران با خداست/ شعر بهار ؛ انتخاب و گردآوری فرهاد نوع پرست.
مشخصات نشر	: تهران : آماره، ۱۳۹۶ .
مشخصات ظاهری	: ۳۰۰ ص.: مصور.
شابک	: 978-600-7446-41-6
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: شعر فارسی -- قرن ۱۴
موضوع	: Persian poetry -- 20th century
شناسه افزوده	: نوع پرست، فرهاد، ۱۳۵۷ -، گردآورنده
رده بندی کنگره	: PIR ۷۹۶۵ / آ ۱۶ ۱۳۹۶
رده بندی دیویی	: ۸ / ۱۶۲ فا
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۶۳۵۱۸۷

کار ایران بیت با خدا

شعر بهار
کار فرهاد نوع پرست

نشرآماره

نشرآماره

عنوان کتاب: کار ایران با خداست

شعرِ ملک الشعراء بهار؛ انتخاب و گردآوری: فرهاد نوع پرست (شعر بهار)

شابک: ۶-۴۱-۷۴۴۶-۶۰۰-۹۷۸

چاپ دوم، ۱۳۹۹

تیراژ: ۳۰۰ نسخه

© تمامی حقوق چاپ و نشر برای نشر آماره محفوظ است

دفتر مرکزی نشر آماره: تهران، میدان انقلاب، خیابان انقلاب، ابتدای خیابان دوازده فروردین،

پلاک ۳۱۶، واحد ۴ تلفن ۰۹۳۶۸۷۶۴۳۹۱

برای آگاهی از مراکز فروش و سایر اطلاعات به وبسایت نشر آماره مراجعه کنید:

www.nashreamareh.ir

فهرست

۹.....	پیشگفتار.....
۱۶.....	کار ایران با خداست.....
۱۸.....	پند سعدی.....
۲۰.....	اندرز به شاه.....
۳۱.....	عدل و داد.....
۳۴.....	آئینه عبرت.....
۷۱.....	هرج و مرج.....
۷۵.....	اتحاد اسلام.....
۷۸.....	الحمد لله.....
۸۲.....	فتح آذربایجان.....
۸۶.....	به یاد آذربایجان.....
۸۹.....	فتح تهران.....
۹۲.....	فتح الفتوح.....
۹۸.....	ترانه ملی.....
۱۰۳.....	وقت کار است.....
۱۰۵.....	انتقاد از انجمن همت.....
۱۰۸.....	وطن در خطر است.....
۱۱۱.....	ای وطن من.....
۱۱۲.....	رزم‌نامه.....
۱۱۴.....	دوز و کلک انتخابات.....

۱۱۶	جمعی از نمایندگان مجلس
۱۱۶	مجلس سوم
۱۱۹	در سیاست و شرط ریاست
۱۲۰	ایران مال شماس
۱۲۲	شام ایران روز باد
۱۲۵	ناصرالملک
۱۲۹	ملک التجار
۱۳۱	سفرنامه
۱۳۵	آواز خدا
۱۳۷	یا مرگ یا تجدد
۱۳۹	ای مردم ایران!
۱۴۲	داد از دست عوام
۱۴۴	لوح عبرت
۱۴۸	شه نادان
۱۵۰	ای مَلِک
۱۵۲	مهر وطن
۱۵۶	به چه کارید؟
۱۵۷	داد از دست خواص
۱۵۹	نالۀ ملت
۱۵۹	امان از من و تو
۱۶۱	از ماست که بر ماست
۱۶۳	تهران آفتی است
۱۶۵	ای مردم دلخون وطن
۱۶۶	زیر بار زور نرفتن!
۱۶۷	ساقینامه
۱۷۰	شاه حریص

۱۷۲ شاه لئیم
۱۷۴ خون خیابانی
۱۷۸ به یاد عشقی
۱۸۳ محشر خر
۱۸۴ دین و وطن
۱۸۵ جمهوری نامه (۱)
۱۹۳ جمهوری نامه (۲)
۱۹۵ جمهوری نامه (۳)
۱۹۷ نَفْتَه المصدور
۱۹۹ چهار خطابه
۲۰۸ الناس علی دین ملوکهم
۲۰۹ جزر و مد سعادت
۲۱۵ کابوسیه
۲۱۶ پاسخ به شعاع الملک
۲۲۰ تاریخچه انقلاب مشروطه
۲۲۳ جغد جنگ
۲۲۶ در مذمت سرکشی و عیجویی
۲۲۷ آیین نو
۲۲۸ حشمت محتشان مایه مرگ فقر است
۲۲۸ غم مخورجانا در این عالم که عالم هیچ نیست ^۲
۲۲۹ دلفریبان که به روسیه جان جا دارند
۲۳۱ اسیر خود شدن تا کی ز خود وارستی باید
۲۳۲ من نگویم که مرا از قفس آزاد کنید
۲۳۳ خوبرویان یار را در عین یاری می کشند
۲۳۴ دعوی چه کنی داعیه داران همه رفتند
۲۳۵ کسی که افسر همت نهاد بر سر خویش

- از داغ غمت جانا می سوزم و می سازم ۲۳۶
- لاله خونین کفن از خاک سر آورده برون ۲۳۷
- آخر ز غم عشقت ای طفل دبستانی ۲۳۸
- نصیحتی است اگر بشنوی زیان نکنی ۲۳۹
- شبی گذشت به آسودگی و آزادی ۲۳۹
- سرود ملی ۲۴۰
- مرغ سحر ۲۴۲
- ای چرخ! ۲۴۴
- ای شهسواران ۲۴۷
- ای رقیبان وطن ۲۴۸
- ای ایرانی ۲۴۹
- علاج وطن ۲۵۰
- توضیحات ۲۵۱

پیشگفتار

کار ایران با خداست کتابی است با اشعاری منتخب از مرحوم ملک الشعراى بهار. تقریباً بیشتر اشعار انتخاب شده رنگ و بوی سیاسی اجتماعی داشته و موضع گیری شاعر را در دوران حضور وی به تصویر می کشد. عنوان کتاب برگرفته از شعر بهار با همین عنوان است که آن را در نکوهش محمدعلی شاه مستبد سروده است. بعد از تلاش مردم ایران برای گرفتن مشروطه، یعنی حکومتی مبتنی بر وجود مجلسی از نمایندگان ملت و دخالت مردم در امور حکومت، سرانجام در سال ۱۲۸۵ هجری شمسی فرمان مشروطه توسط مظفرالدین شاه صادر شد و مردم به همین مناسبت پیروزی خود را جشن گرفتند و از سفارت انگلیس که به تحصن نشسته بودند بیرون آمدند. پیرو صدور فرمان مشروطه مجلسی مرکب از نمایندگان تشکیل شد و اوضاع مملکت آرام شد. اما طولی نکشید که این فضای آرام سیاسی اجتماعی به جنگ کشیده شد. محمد علی شاه بعد از تکیه بر تخت پادشاهی، مشروط را به رسمیت نشناخت و مجلس را به وسیله لیاخوف روسی به توپ بست. مردم مشروطه خواه و آزادی خواهان به کمک پیشاهنگان خود به مقابله با محمدعلی شاه پرداختند و کشته های زیادی تقدیم انقلاب خود کردند و در نهایت توسط مجاهدین به فتح تهران انجامید و محمدعلی شاه به روسیه گریخت. بهار در شعر کار ایران با خداست محمدعلی شاه را مورد خطاب قرار داده است و چنین سروده است:

با شه ایران ز آزادی سخن گفتن خطاست/ کار ایران با خداست

مذهب شاهنشاه ایران ز مذهبها جداست/ کار ایران با خداست

پادشه خود را مسلمان خواند و سازد تباہ/ خون جمعی بیگناه

ای مسلمانان در اسلام این ستمها کی رواست/ کار ایران با خداست

مرحوم ملک الشعراى بهار یکی از افرادی بوده که از ابتدا، هم در جریان حوادث انقلاب مشروطه بوده و خود از مشروطه خواهان بوده و هم با توجه به سخنوری و طبع شعر و شاعری حوادث دوران خود را به زبان شعر در روزنامه های خود یا جراید دیگر

منتشر کرده است. ملک الشعرا علاوه بر شاعر بودن یک سیاستمدار و یک روزنامه‌نگار حرفه‌ای بود. دیوان شعر او پر است از اشعار اجتماعی و سیاسی و ما در این کتاب اشعاری را انتخاب کرده‌ایم که مربوط به وقایع سیاسی و اجتماعی زمان شاعر هست و شاعر حضوری فعال در همه این وقایع داشته است. بهار به همان اندازه که یک شاعر هست یک فعال سیاسی اهل قلم هم هست. مرحوم بهار علاوه بر داشتن اشعار معروف زیاد در زمینه مسائل سیاسی و اجتماعی روز مثل همین شعر کار ایران با خداست؛ در زمینه توصیف طبیعت و بیان احساسات شاعرانه، اشعار معروف زیادی دارد؛ مثل قصیده دماوندیه، تصنیف مرغ سحر یا قصیده بلندبالای تاریخ ایران از ایران قبل از اسلام تا دوران معاصر با عنوان آینه عبرت که با چیره‌دستی هر چه تمام‌تر سروده است. منتها ما در این کتاب بیشتر اشعاری را انتخاب کرده‌ایم که رنگ و بوی سیاسی داشته و به نوعی این کتاب، تاریخ معاصر ایران و در قالب شعر است که از آغاز بلوا برای گرفتن مشروطه شروع شده و تا زمان جنگ جهانی دوم با شعری با عنوان جغد جنگ به پایان می‌رسد. یکی از ویژگی‌های شخصیتی بهار علاوه بر چیره‌دستی و تسلط بر فنون شعر و موضوعات روز می‌توان گفت جرئت و شهامت او در بیان مسائل بخصوص مسائل سیاسی است که در آن‌ها چنان جرئتی از خود نشان می‌دهد که شاه مملکت را مورد مذمت و نصیحت قرار می‌دهد. این ویژگی از دوران جوانی تا دوران پیری با او بوده است. بهار با این روحیه چنان جایگاهی در خراسان پیدا می‌کند که بعد از فوت پدر لقب ملک الشعرا را که به پدرش تعلق داشته، توسط مظفرالدین شاه به او اعطا می‌شود. او در کنار شعر به صورت حرفه‌ای به روزنامه‌نگاری می‌پردازد و اشعار سیاسی - اجتماعی خود را منتشر می‌کند؛ مثل روزنامه‌های خراسان، نوبهار، تازه‌بهار، زبان آزاد. علاوه بر این‌ها در روزنامه‌های کثیرالانتشار دیگر نیز به قلم‌فرسایی می‌پردازد.

همین روحیه سیاسی بودن باعث شد تا در دوره‌های سوم، چهارم، پنجم، ششم و پانزدهم مجلس شورای ملی به عنوان نماینده مردم وارد مجلس شود. دوره‌ای هم او فعالیتهای

سیاسی خودش را کم کرد و بیشتر وقت خودش را به تصحیح و نگارش آثار و مفاخر ارزشمند اختصاص داد. کتاب سبک شناسی بهار در سه جلد، یکی از استوارترین کتابها در زمینه ادبیات فارسی است. وی در دارالمعلمین عالی به تدریس پرداخت. در طرح پیشنهادی بهار، تأثیر حوادث و جریانات سیاسی و فکری در تحول و رشد علوم و تأثیر آن در ادبیات نیز گنجانده شده بود. در مبحث «دوره ادبی مشروطیت» نیز به ترکیبات و اصطلاحات جدید که به تدریج از راه مطبوعات به زبان و ادبیات فارسی راه می‌یافت، توجه شده بود. وی در بهمن ۱۳۲۴ در کابینه قوام وزیر فرهنگ شد، اما وزارت او چند ماهی بیشتر طول نکشید و استعفا کرد. در نیمه دوم ۱۳۲۶ ش بهار که به بیماری سل مبتلا گشته بود، با استفاده از مرخصی استعلاجی از مجلس، برای معالجه به سوئیس رفت. بهار در سوئیس، با جمال زاده، و در پاریس با هانری ماسه دیدار کرد. بهار در بازگشت به ایران، به تدریس دانشگاهی ادامه داد. در خرداد ۱۳۲۹ «جمعیت ایرانی هواداران صلح» تأسیس گردید و بهار که از پایه گذاران آن بود به ریاست جمعیت انتخاب شد و قصیده معروف «جغد جنگ» را سرود. وی سرانجام در روز یکشنبه اول اردیبهشت ۱۳۳۰ چشم از جهان فرو بست.

در زمینه شعر باید گفت که او خود صاحب سبک است و در اشعارش اصطلاحات سیاسی روز را با استادی بیان نموده و ورود این ادبیات به شعر باعث تنزل شعر و شاعری او نشده است. از آنجا که یکی از مهمترین رویدادهای سیاسی و بسیار مهم در دوره زندگی بهار انقلاب مشروطه است؛ با داشتن لقب ملک الشعرائی و با زبان شعر در کنار مردم می‌ایستد و اشعار روز سیاسی را با صدای بلند به گوش مردم و سردمداران می‌رساند و در این زمینه به نوآوری می‌پردازد؛ چرا که یکی از نتایج انقلاب سیاسی، انقلاب ادبی است. او در اشعارش با منطقی محکم و بهتر از دیگران، موضوعات سیاسی روز را بیان می‌کند تا همچنان مقام ملک الشعرائی شایسته وی باقی بماند.

انتخاب گردآوری و ترکیب اشعار در این کتاب با توجه به نسخه چاپ ۱۳۴۴ موجود در

کتابخانه ملی ایران اینگونه است که با همان شعر معروف «کار ایران با خداست» آغاز می‌شود شعری که وجه تسمیه این کتاب نیز قرار گرفته است. این شعر در زمان محمد علی شاه مستبد سروده شده است و از بی‌لیاقتی و ظلم و جفای شاه مستبد سخن به نظم در آورده است و بعد از آن دو شعر با مضمون پند و اندرز خطاب به محمد علی شاه قرار دارد. سپس شعر عدل و داد که پس از صدور فرمان مشروطه توسط مظفرالدین شاه سروده شده است در فهرست اشعار قرار گرفته است و پس از آن شعر بلند و عالی «آینه عبرت» قرار دارد. مرحوم بهار این شعر را با چیره دستی هر چه تمام‌تر درباره تاریخ ایران از دوران باشکوه ایران باستان تا دوره معاصر خودش به نظم در آورده است. پس از این ها، اشعار مربوط به دوران بعد از صدور فرمان مشروطیت و سلطنت محمد علی شاه در فهرست اشعار گنجانده شده است و از هرج و مرج مربوط به توپ بستن مجلس گرفته تا فتح تهران و حوادث زمان احمد شاه قاجار و جمهوری نامه رضا خان و نصیحت عوام و خواص در فهرست اشعار کتاب آمده است. در انتها به شعر جغد جنگ و آیین نو می‌رسیم که از اشعار مربوط به روزهای پایانی حیات استاد ملک الشعراء بهار می‌باشد. حسن الختام کتاب چند غزل معروف و چند تصنیف معروف مرحوم ملک الشعراء بهار است. مرغ سحر که از اشعار سیاسی - اجتماعی آن دوران است از معروف ترین تصنیف های وی می‌باشد. تقریباً اشعار بهار به لحاظ تاریخی از سال ۱۲۸۵ شروع و به سال ۱۳۳۰ ختم می‌شود و به نوعی هم ارتباط معنایی در ترتیب اشعار رعایت شده است هم رابطه طولی و زمانی اشعار. در این کتاب اشعاری انتخاب شده اند که بیشتر صبغه سیاسی اجتماعی دارند نه اشعار عاشقانه و غیر سیاسی اجتماعی. جلد دوم این کتاب کتابی است تحت عنوان «نغمه آزادی» که در آن بیشتر اشعار عاشقانه و عرفانی که رنگ و بوی سیاسی اجتماعی ندارند جمع آوری شده است.

برای اینکه کتاب «کار ایران با خداست» شکل بهتری به خود بگیرد در اثنای کار این ایده به ذهنم رسید که تصاویری متناسب با موضوع شعرها در صفحه آرای کتاب استفاده

کنیم؛ لذا یک سری عکس از موسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران و کتابخانه مجلس شورای اسلامی تهیه و روتوش شد تا در لابلای اشعار قرار گیرند. خود این عکس‌ها حاوی اطلاعات بصری زیادی هستند که به غنای کتاب می‌افزایند. همچنین معنی لغات ثقیل و مشکل در انتهای کتاب و به ترتیب حروف الفبا درج شده است. در نهایی کردن این اثر، خانم زهرا رهبرنیا کمک شایانی به اینجانب نمودند که از ایشان کمال تشکر و سپاس دارم. امیدوارم این کتاب که با نگاه و زاویه‌ای دیگر به تاریخ معاصر کشورمان می‌پردازد، مورد استفاده اهل تحقیق قرار گیرد.

فرهاد نوع پرست

تهران ۱۳۹۶

محمد علی شاه مستبد؛

شاه مورد خطاب استاد ملک الشعراء بهار در شعر "کار ایران با خداست"
از شیرین کاری های او به توپ بستن مجلس و حمله به تهران! به کمک روس ها بود.

کار ایران با خداست

با شه ایران ز آزادی سخن گفتن خطاست
مذهب شاهنشاه ایران ز مذهبها جداست
شاه مست و شیخ مست و شیخه مست و میر مست
هر دم از دستان مستان فتنه و غوغا پیاست
هر دم از دریای استبداد آید برفراز
زین تلاطم، کشتی ملت به گرداب بلاست
مملکت کشتی، حوادث بحر و استبداد خس
کار پاس کشتی و کشتی نشین با خداست
پادشاه خود را مسلمان خواند و سازد تباه
ای مسلمانان در اسلام این ستمها کی رواست
شاه ایران گر عدالت را نخواهد پاک نیست
دیده خفاش از خورشید در رنج و عناست
باش تا آگه کند شه را ازین نابخردی
انتقام ایزدی برق است و نابخرد گیاست
سنگر شه چون به دوشان تپه رفت از باغ شاه
روز دیگر سنگرش در سرحد ملک فناست
باش تا خود سوی ری تازد ز آذربایجان

کار ایران با خداست^۱
کار ایران با خداست
مملکت رفته ز دست
کار ایران با خداست
موجهای جانگداز
کار ایران با خداست
ناخدا عدلست و بس
کار ایران با خداست
خون جمعی بی گناه
کار ایران با خداست
زانکه طینت پاک نیست
کار ایران با خداست
انتقام ایزدی
کار ایران با خداست
تازه تر شد داغ شاه
کار ایران با خداست
حضرت ستارخان

۱. در اواخر سلطنت استبدادی محمد علیشاه قاجار به سال ۱۲۸۶ خورشیدی نظر به کینه جوییهای او با مشروطه خواهان و آزادی طلبان، بهار این قصیده مستتراد را در مشهد ساخت و در روزنامه نوبهار انتشار داد.

کار ایران با خداست	آن که توپش قلعه کوب و خنجرش کشورگشاست
فَرِّدَادار بزرگ	باش تا بیرون ز رشت آید سپهدار سترگ
کار ایران با خداست	آنکه گیلان ز اهتمامش رشک اقلیم بقاست
نام حق گردد پدید	باش تا از اصفهان صمصام حق گردد پدید
کار ایران با خداست	تا بینیم آنکه سر ز احکام حق پیچد کجاست
جز خراسان خراب	خاک ایران، بوم و برزن از تمدن خورد آب
کار ایران با خداست	«هر چه هست از قامت ناساز بی اندام ماست»

کار ایران
با خداست